

ENCICLICA *LAUDATO SI* ȘI *DIAVOLUL VERDE*.
O ANALIZĂ SOCIOLOGICĂ ASUPRĂ IMPLICĂRII PAPEI FRANCISC
ÎN PROBLEMELE DE MEDIU

ILIE RĂPCIANU *

ABSTRACT

ENCYCLICAL *LAUDATO SI* AND THE *GREEN DEVIL*. A SOCIOLOGICAL ANALYSIS
ON THE INVOLVEMENT OF POPE FRANCIS IN ENVIRONMENTAL PROBLEMS

Climate change represents one of the topics to which Pope Francis has given increased attention since the beginning of his pontificate in 2013. These issues stand as one of the most serious problems facing contemporary society and threaten both personal and state security, thus constituting a priority on the international agenda. In this regard, there is a need for consistent involvement based on an awareness of the importance that the environment holds in the proper functioning of our lives.

The present research aims to analyze Pope Francis's involvement in environmental issues and how this involvement has led to a greater social awareness of climate change and its gravity. In this sense, we speak of the "Francis Effect" – a kind of barometer of how the sovereign pontiff has influenced society's attitude toward environmental protection. By examining this barometer, we will be able to answer, in fact, the central question of the entire research: *To what extent has Pope Francis's encyclical "Laudato Si" succeeded in having a positive impact on the way people perceive environmental issues?*

Keywords: climate change, the Francis effect, *Laudato Si*.

INTRODUCERE

Sfântul Părinte, Papa Francisc, pe numele său real Jorge Mario Bergoglio, a fost ales drept al 256-lea urmaș al Sfântului Petru în anul 2013, după renunțarea neașteptată a predecesorului său, Papa Benedict al XVI-lea, din februarie 2013. Datele biografice ale fiecărui lider internațional ar putea reprezenta o cheie de înțelegere a modului său de acțiune pe scena internațională, însă în cazul Suveranului Pontif, nu atât datele cu privire la educația și la avansarea sa clericală

* Ph.D, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Teologie Romano-Catolică, Master Teologie Romano-Catolică Practică și misionară, e-mail address: *eeili@yahoo.com*.

„**Revista română de sociologie**”, serie nouă, anul XXXV, nr. 1–2, p. 33–45, București, 2024
DOI: 10.59277/RJSoc.2024.1-2.03

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

sunt fascinante, cât faptul că, în lista care se deschide cu Apostolul Petru, acesta este singurul și primul Papă care provine din rândurile Ordinului Iezuit.

Acest aspect, care definește în egală măsură atât formarea, cât și modul de a privi lumea și societatea, este cel care ne poate ajuta în conturarea portretului politic al Papei Francisc I. Iar pentru o înțelegere mai profundă, este de preferat să încercăm o apropiere de principiile fundamentale ale Ordinului Iezuit.

De asemenea, este de precizat și că, încă de la începutul pontificatului său, Papa Francisc a arătat cu precădere o aplecare aparte spre tot ceea ce presupune grija față de mediu, depășind granițele naționale (și chiar pe cele confesionale) în apelul său pentru respectarea, protejarea și conservarea mediului înconjurător, cu implicațiile acestor acțiuni în limitarea sărăciei și în utilizarea echilibrată și coerentă a resurselor naturale.

Problema încălzirii globale și trendul ascendent al acesteia reprezintă un punct extrem de important pe agenda internațională, mai cu seamă pentru efectele sale devastatoare asupra întregii planete, inclusiv asupra vieții oamenilor (IPCC, 2023, p. 5), iar lipsa unor acțiuni care să limiteze, într-o formă acceptabilă și acceptată, poluarea și efectele negative ale implicării umane în natură, poate conduce către dezastre naturale care amenință atât securitatea personală, cât și cea statală și chiar internațională (IPCC, 2023, p. 12). Însă un prim pas pentru ca acțiunile pentru susținerea și îngrijirea mediului să fie cu adevărat eficiente este acela de a conștientiza importanța pe care o are mediul înconjurător pentru desfășurarea normală a vieții noastre. De aceea, întrebarea de cercetare de la care pleacă prezentul articol este: *În ce măsură enciclica Laudato Si a Papei Francisc a reușit să aibă un impact pozitiv asupra modului în care oamenii privesc problemele de mediu?* În susținerea acesteia se vor utiliza, în prima fază, o analiză sistematică a formării iezuite de care a avut parte Papa Francisc și cum această formare îi influențează modul de a acționa, apoi se va analiza textul enciclicei *Laudato Si* și principalele puncte pe care documentul le evidențiază în ceea ce privește problematica încălzirii globale, iar în cele din urmă, prin data statistice, se va reliefa modul în care textul enciclicei a reușit să trezească conștiința oamenilor privind problemele de mediu.

ORDINUL IEZUIT – O PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Ordinul Iezuit este, alături de alte ordine călugărești (Ordinul Benedictin, Franciscan, Dominican), un ordin de drept apostolic sau pontifical, adică înființat de Scaunul Apostolic sau aprobat printr-un decret formal (can. 589) (Codul de drept canonic, 2012). Acesta îl are drept fondator pe Sfântul Ignațiu de Loyola, care, printr-o nouă viziune asupra rugăciunii și a spiritualității, lasă posterității metoda *Exercițiilor spirituale*. Ordinul își începe existența în anul 1540, fiind aprobat de papa Paul al III-lea în data de 27 septembrie al aceluiași an. Este de menționat că acest ordin a apărut în contextul istoric al contra-reforme.

Sigur că această istorie poate părea lacunară în ceea ce privește premisele unei poziționări internaționale a Papei Francisc drept un lider internațional deschis

dialogului, însă trebuie înțeleasă, dincolo de date istoriografice, spiritualitatea, sau mai clar, calea spirituală pe care metoda ignațiană o propune. De aceea, am putea înțelege de ce atributul de a fi primul papă iezuit influențează modul de acțiune și implicare al acestuia, dincolo de granițele politico-sociale. În acest sens, autorul iezuit Thomas Massaro SJ împarte formarea iezuită a Papei Francis în cinci piloni esențiali pentru înțelegerea sa.

CEI CINCI PILONI AI METODEI IGNAȚIENE

În primul rând, încă din incipitul *Exercițiilor spirituale*, care au un rol fundamental în Societatea lui Isus (Ordinul Iezuit), se prezintă concepția despre importanța vieții spirituale în detrimentul vieții materiale. Cei care adoptă spiritualitatea ignațiană cu sinceritate trebuie să privească cu detașare bunurile materiale, dar chiar și stările fizice, pentru a accesa cu mai multă libertate calea spirituală. Această viziune presupune o simplitate a vieții și a manifestărilor călugărilor iezuiți, pe care le observăm și la Suveranul Pontif. Dar această simplitate a vieții materiale nu se rezumă doar la desprinderea de unele foloase materiale, ci și la o identificare cu persoanele nevoiașе și cu cei aflați la marginea societății. Sigur că unii critici ai acțiunilor Papei Francisc sunt indignați de o astfel de atitudine, acuzând fariseismul, însă Sfântul Părinte dă dovadă de o umilință sinceră și de o aplecare reală spre problemele oamenilor (Thomas Massaro, 2018, p. 48), ceea ce ar anula ipoteza unor acțiuni de autopromovare bazate pe acțiunile filantropice.

Un alt pilon extrem de important în spiritualitatea iezuită este slujirea celorlalți. Sfântul Ignațiu de Loyola își cheamă adepții la o renunțare la orgoliile personale nesănătoase pentru a se angaja, cu mai multă libertate, în slujirea celorlalți. Este dificil de spus modul în care o astfel de orientare influențează politica Sfântului Părinte, însă cu siguranță o astfel de formare îl poziționează diferit față de ceilalți lideri, fiindcă acțiunile oricărui iezuit în general, dar și ale Papei Francis în special, sunt orientate spre *ad maiorem Dei gloria* (mai mare slavă a lui Dumnezeu – deviza Societății lui Isus).

Al treilea pilon al formării ignațiene este definit de termenul latin *caritas discreta*, ceea ce presupune iubirea discernătoare. Discernământul ignațian este faimos pentru modul său de a privi atât în interiorul omului, cât și în exteriorul său. Bineînțeles că un discernământ profund nu presupune doar o stare contemplativă, ci un ideal al meditației active. De aceea Massaro afirmă că Papa Francisc se simte „confortabil în propria sa piele” (Massaro, 2018, p. 49), fiindcă în fața atâtor decizii care merită o atenție sporită, dar și o implicare activă, acesta se bazează pe discernământul său atât de profund care i-a marcat întreaga existență, dar care îl și diferențiază de profilul celorlalți lideri internaționali.

Un al patrulea pilon și poate cel mai marcant atunci când vine vorba de relațiile internaționale pe care Sfântul Scaun le-a stabilit (și stabilizat) sub

pontificatul Papei Francisc este, în cuvintele Sfântului Ignățiu de Loyola, acela de a-l vedea pe Dumnezeu în toți oamenii cu care interacționăm (Massaro, 2018, p. 50). Acest drum deschis de Societatea lui Isus într-o Europă răvășită de reformă a presupus dialogarea tolerantă și inculturarea mesajului evanghelic. De asemenea, Sfântul Francisc Xaveriu deschide acest drum și către Asia. Observăm în discursurile Sfântului Părinte aceeași deschidere tolerantă către celelalte confesiuni și religii, dar, în egală măsură, și o implicare activă în rezolvarea problemelor internaționale, printre care și problema schimbărilor climatice. În enciclica sa, *Laudato Si*, pe care o vom analiza într-un capitol ulterior, Papa Francisc propune o implicare indiferent de confesiune și religie în protejarea și conservarea patrimoniului mondial al naturii. De asemenea, stabilizarea relațiilor dintre Cuba și SUA a fost o consecință tot a dialogului deschis de Papa Francisc, după cum mărturiseau chiar Barack Obama și Raúl Castro (Massaro, 2018, p. 51), pe principiul extrem de funcțional al Vaticanului de tipul *back-channel brand of diplomacy* (tehnică diplomatică prin care se identifică un *canal din spate* – mijloc neoficial de comunicare între două națiuni sau două entități statale).

Ultimul și cel de-al cincilea pilon al iezuiților, chiar dacă nu la fel de evident ca celelalte patru, dar extrem de important în activitatea de actor internațional al Papei Francisc, este tema păcii și reconcilierii. Nu trebuie să uităm faptul că Ignățiu de Loyola însuși, a fost soldat în armata spaniolă înainte de convertirea sa, odată cu aceasta promovând mesajul renunțării la violență, lăsându-și sabia la picioarele statuii Fecioarei Maria din Montserrat. De asemenea, în Constituțiile Societății lui Isus, apare, în partea a VII-a, principiul „împăcării partidelor certate” (*The Constitutions of the Society of Jesus and their Complementary Norms*, 1996, p. 298). Mesajul cu privire la dezarmare și pace pe care Papa Francisc îl proclamă este grăitor pentru modul în care formarea sa iezuită reprezintă punctul de plecare pentru creionarea unui portret inedit între liderii internaționali, deopotrivă politici și religioși.

Chiar dacă poate părea recurent, totuși formarea iezuită pe care Papa Francisc a primit-o și a predat-o, a condus, inevitabil, la cine este el astăzi atât ca om, cât mai ales ca actor pe arena internațională. Biografiile mai recente propun ca termen de referință în această problemă: „ADN-ul iezuit” (Austen Ivereigh, 2014, pp. 58–65), vorbind despre cum pregătirea sa iezuită îi influențează deciziile sale ca papă și pe acelea de actor internațional.

Cu siguranță, privind cei cinci piloni ai spiritualității ignațiene putem înțelege mai bine modul în care acționează Papa Francisc la scară transfrontalieră în rezolvarea sau ameliorarea problemelor pe care societatea, lumea și omul în ființa sa, le întâmpină, fiindcă „cu cât cunoaștem mai multe despre fântânile intelectuale și spirituale din care bea Papa Francisc, cu atât mai pe deplin vom putea aprecia rolul unic pe care îl joacă primul papă iezuit ca actor politic global” (Massaro, 2018, p. 54).

PAPA FRANCISC ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE

Între implicările internaționale ale Papei Francisc, una dintre cele mai evidente este în domeniul schimbărilor climatice, care se bucură de o influență ce a condus la un fenomen care poartă numele de „efectul Francisc” (Edward Maibach, 2015) – efect pe care unii autori îl contestă. (Alyna Lyon, 2018, p. 130).

Încă de la alegerea sa, de acum zece ani, la 13 martie 2013, Papa Francisc a avut un discurs pregnant privind schimbările climatice și modul greșit în care oamenii administrează bunurile comune ale pământului, natura fiind „casa noastră comună” (Francisc, 2015), totul culminând cu enciclica *Laudato Si*, care invită la respectarea pământului și la valoarea morală pe care o are grija față de darul făcut de Dumnezeu oamenilor – natura, fiindcă „orice rău adus mediului este un rău adus umanității” (Francisc, Vatican, 2015).

În iunie 2015, Papa Francisc publica enciclica *Laudato Si*, care avea să redefinească modul în care se înțelegea implicarea Sfântului Scaun în problemele transfrontaliere și, cu precădere, în problemele privind schimbările climatice.

Enciclica cuprinde o sumă de caracteristici care o fac să poată fi catalogată drept *inedită*, nu numai pentru faptul că are o lungime considerabilă – aproape 180 de pagini –, dar și pentru modul în care abordează problematica schimbărilor climatice. Pronosticurile asupra ei nu au prevăzut în totalitate ce avea să se întâmple; astfel, *The Guardian* nota în 2014 că:

„O enciclică papală este rară. Este printre cele mai înalte niveluri de autoritate a unui Papă. Va avea o lungime de 50 până la 60 de pagini; este mare lucru. Dar există un contingent de catolici aici care spun că nu ar trebui să se implice în probleme politice, că este în afara expertizei sale”. (John Vidal, 2014)

În această enciclică, discursul se desfășoară pe mai multe planuri. În primul rând, se evidențiază consensul științific privind problemele climatice, însă Sfântul Părinte dorește să mute discursul științific, care poate fi „obositor și abstract”, către un discurs moral cu privire la problemele de mediu (Alyna Lyon, 2018, p. 124). Argumentul enciclicei, repetat pe parcursul acesteia, este acela că oamenii sunt datori să protejeze pământul asemenea unor custozi ai planetei care le este oferită în dar de Dumnezeu (Lyon, 2018).

În al doilea rând, se face apel la scrierile predecesorilor săi în scaunul Sfântului Petru, atât la scrierile Papei Paul al VI-lea, cât și ale Sfântului Ioan Paul al II-lea și ale Papei Benedict al XVI-lea. Toate acestea conturează un discurs continuator, însă în cu totul altă notă. Astfel, Papa Francisc citează îngrijorările Papei Paul al VI-lea exprimate în cadrul unui discurs din 1971 ținut în fața Organizației ONU pentru Alimentație și Agricultură în care declara: „din cauza unei exploatare greșite a naturii, omenirea riscă să o distrugă și să devină la rândul ei o victimă a acestui fapt” (Papa Paul VI, 1971, nr. 21). De asemenea, enciclica îl invocă și pe Sfântul Ioan Paul al II-lea și preocuparea sa pentru modul greșit în care oamenii

privesc mediul înconjurător doar ca pe un instrument al consumului imediat (Ioan Paul al II-lea, 1979, nr. 15). În egală măsură, este amintit și Papa Benedict al XVI-lea și apelul său la „eliminarea cauzelor structurale ale disfuncționalităților economiei mondiale și corectarea modelelor de creștere care s-au dovedit incapabile să asigure respectul pentru mediul înconjurător” (Benedict al XVI-lea, 2007).

Un alt punct asupra căruia se insistă în Enciclica *Laudato Si* este cel privind persoanele sărace, excluderea acestora și modul în care viața (în general) este afectată de utilizarea greșită a resurselor planetei. Popoarele sărace au de suferit din cauza metodei prin care astăzi abuzăm de bunurile comune ale pământului. Astfel, în cadrul discursului ținut cu ocazia Adunării Generale a ONU din 2015, Suveranul pontif corela modul în care avem grijă de mediul înconjurător cu justiția socială: „Utilizarea abuzivă și distrugerea mediului sunt, de asemenea, însoțite de un proces necruțător de excludere” (Francisc, Vatican, 2015). În egală măsură, consumerismul și calea greșită prin care lumea urmărește numai dobândirea profitului au urmări negative asupra mediului, dar și asupra vieții popoarelor aflate pe diferite niveluri de dezvoltare economico-socială. Practicile abuzive sunt cele care îndepărtează oamenii de locurile lor natale, atât geografic, cât și spiritual. Astfel, nota Papa Francisc că:

„Astăzi nu putem să nu recunoaștem că o adevărată abordare ecologică devine mereu o abordare socială, care trebuie să integreze dreptatea în discuțiile despre mediu, pentru a asculta atât strigătul pământului, cât și strigătul săracilor, fiindcă în diferite moduri, popoarele în curs de dezvoltare, unde se află rezervele cele mai importante ale biosferei, continuă să alimenteze dezvoltarea țărilor mai bogate cu prețul prezentului și al viitorului lor”. (Francisc, *Laudato Si*, 2015)

Chiar dacă și predecesorii săi au avut în vedere problemele internaționale, totuși discursul Papei Francisc pune accentul pe problemele concrete, reale, enunțând firul roșu al preocupărilor globale (Lyon, 2018, p. 122), folosind „un ton mult mai aspru decât oricare dintre predecesorii săi” (Timothy A. Byrnes, 2019, p. 58).

În anul 2015, Departamentul de Dezvoltare Durabilă din cadrul Organizației Națiunilor Unite a dat o declarație privind dezvoltarea durabilă și problemele climatice, o declarație împărțită în șaptesprezece puncte care vizau diferite probleme și soluțiile referitoare la schimbările climatice. Astfel, este de precizat că dintre aceste șaptesprezece puncte, doisprezece se întâlnesc, într-o formă sau alta, și în Enciclica *Laudato Si* a Papei Francisc. Chiar dacă poate părea o simplă coincidență, totuși acest aspect ar presupune că între Sfântul Scaun și ONU a existat o strânsă colaborare în vederea acestei declarații pentru dezvoltarea durabilă, ceea ce arată încă o dată unicitatea enciclicei, vădită din intenția sa de a influența politica internațională (Neva Frecheville, 2015).

În egală măsură, un apropiat de-al Sfântului Părinte, Excelența Sa Marcelo Sorondo, Rectorul Academiei Pontificale de Știință – Vatican, a declarat că:

„Motivul unei astfel de activități frenetice este dorința Papei de a influența direct reuniunea crucială a ONU privind clima de anul viitor de la Paris, când țările vor încerca să încheie 20 de ani de negocieri grele cu un angajament universal de reducere a emisiilor”. (Vidal, 2014)

Vedem astfel că intenția Papei Francisc este aceea de a putea evidenția cât de stringentă este problematica schimbărilor climatice și, mai cu seamă, cât de gravă este neconștientizarea modului incorect și indiferent în care sunt utilizate resursele pământului.

Tabelul nr. 1

Sursă: (Lyon, 2018, p. 128)

<i>Laudato Si</i>	Cele 17 puncte privind dezvoltarea durabilă ale ONU – https://sdgs.un.org/goals
Problematica apei potabile – punctul 28	SDGS 6 – curățarea apelor
Poluarea, risipa și culturile naționale – punctele 20–22	SDGS 12 – consumul și producția responsabile
Pierderea biodiversității – punctele 32–42	SDGS 14 – viața din ape SDGS 15 – viața terestră
Deteriorarea calității vieții umane și degradarea socială – punctele 43–47	SDGS 3 – o stare de sănătate mai bună și servicii medicale mai avansate SDGS 11 – comunități și orașe sustenabile
Inegalitățile de pe planetă – punctele 48–52	SDGS 1 – fără sărăcie SDGS 2 – foamea redusă la zero SDGS 5 – egalitatea de gen SDGS 10 – reducerea inegalităților
Slăbiciunea reacțiilor guvernamentale – punctele 53–59	SDGS 16 – pace, justiție și instituții puternice SDGS 17 – o participare comună pentru împlinirea obiectivelor

Cu ajutorul acestui tabel, observăm similitudinile care se stabilesc între obiectivele asumate de Organizația Națiunilor Unite și cele promovate de Papa Francisc în enciclica *Laudato Si*. Am observat deja că cele două documente nu au reprezentat surse de inspirație unul pentru celălalt, ci influența Sfântul Părinte și dorința acestuia de a trezi conștiința oamenilor asupra problemei schimbărilor climatice este cea care a stat la baza identității de idei.

Prin exercitarea acestei influențe, acțiunile Papei Francisc au intrat în atenția mass media, iar opiniile divergente nu au încetat să apară. Astfel, *The Telegraph*, citând un membru al Fundației ONU, spunea că:

„N-am văzut niciodată un papă să facă așa ceva... Niciun individ nu are atât de multă influență globală ca el... Ceea ce face el va rezona în guvernarea oricărei țări care are o circumscriptie catolică de conducere.” (Alice Philipson, 2015)

În egală măsură, atitudinea Sfântul Părinte, atât prin enciclicele scrise, cât și prin discursurile ținute în medii internaționale (ONU, vizita în Statele Unite ale Americii), arată dorința acestuia de a-și extinde mesajul dincolo de granițele confesionale, făcând apel la toate religiile și la toți liderii mondiali către o grijă sporită față de „căminul nostru comun”, el vorbind deschis, îndemnând atât indivizii care pot începe o schimbare în micro-cosmosul lor, cât și decidenților politici care pot conduce la o macro-schimbare (Lyon, 2018, p. 130).

De aceea, pe drept cuvânt, prin influența pe care o deține, papa este numit „primul cetățean al lumii globale în dezvoltare” (Timothy A. Byrnes, 2019, p. 57), dar o astfel de influență, mai cu seamă pe baza *soft power*-ului, este dificil de cuantificat, însă nu și de evidențiat, căci, discursurile, acțiunile și întâlnirile papalității se află sub atenta privire a mass-media la scară internațională, iar poziția sa unică, nu numai ca lider spiritual al unei religii, dar și ca lider internațional al unei formațiuni statale, îi conferă o autoritate aparte, pe care ceilalți lideri religioși nu o au (Ricardo A. Crespo, 2019, p. 5).

EFFECTUL FRANCISC

Pentru a putea înțelege implicarea Sfântului Părinte în problema schimbărilor climatice, va trebui să abordăm așa-numitul „efect Francisc”. În mod evident, toate discursurile și acțiunile Papei Francisc au avut urmări, însă, „efectul Francisc” dorește să cuantifice cantitativ și calitativ aceste consecințe, vrând să evidențieze dacă acțiunile și activismul papal chiar au trezit conștiința cetățenilor cu privire la importanța și gravitatea schimbărilor climatice. Cert este că popularitatea Papei Francisc în rândul americanilor a crescut considerabil, de la doar 57% în martie 2013 (atunci când a fost ales în ministerul petrin) la 70% în februarie 2015 (după vizita sa în Statele Unite ale Americii) (Pew Research Centre, „In U.S., Pope’s Popularity Continues to Grow”, martie 2015). Creșterea popularității nu se datorează în chip absolut activismului privind protejarea mediului, dar cu siguranță evidențiază și acest fapt un lucru semnificativ.

Cu toate acestea însă, multe studii scrise asupra „efectului Francisc” nu au putut ajunge la un consens în ceea ce privește influența Sanctității Sale asupra oamenilor și decidenților politici. Unele studii maximizează această influență, altele, însă, o trec în vecinătatea lui zero.

De pildă, un studiu realizat de o serie de cercetători de la Universitatea Yale a adresat unui eșantion multi-confesional întrebarea dacă „au încredere în Papa Francisc ca fiind o sursă viabilă când vine vorba de încălzirea globală”. Datele statistice furnizate de acest studiu au arătat o creștere a acestei credibilități din primăvara până în toamna anului 2015. Astfel, la nivel național, fără a se ține cont de apartenența confesională, în primăvara lui 2015, 51% dintre americani aveau încredere în datele furnizate de Sfântul Părinte, iar în toamna aceluiași an, procentul a crescut până la 62%. În egală măsură, în rândul masei catolice, creșterea a fost înregistrată de la 65% la 71% (Maibach, 2015), ceea ce arată o

clară influență asupra opiniei publice a activismului Papei Francisc. De asemenea, trebuie menționat și faptul că, în cadrul aceluiași studiu, a existat și întrebarea dacă „Poziția Papei privind încălzirea globală te face să te simți...”, iar aproape 49% dintre respondenții americani, indiferent de confesiune, au răspuns că îi face să fie mult mai preocupați (18%) sau mai preocupați (32%) de această problemă, iar catolicii respondenți din rândul americanilor au răspuns în procent de 19% că sunt mult mai preocupați și 34% mai preocupați de schimbările climatice, ajungând la un total de 53% (Maibach, 2015) de respondenți pe care poziția Papei i-a influențat pe această temă. În mod cert, prin datele oferite, studiul realizat la Universitatea Yale și coordonat de Edward Maibach susține într-un mod convingător „efectul Francisc”, observându-se creșterea conștientizării și a încrederii pe care activismul și enciclicele Sfântului Părinte le-au adus în rândul americanilor. Însă există și studii care nu evidențiază același aspect.

Astfel, un alt studiu tinde să contracareze „efectul Francisc”, evidențiind că americanii catolici tind să răspundă diferit în funcție de orientarea politică, la întrebările cu privire la influența pe care a avut-o activismul papal în această problemă. De asemenea, se pare că liberalii catolici, care nu știau sau nu au studiat enciclica *Laudato Si* au răspuns, de asemenea, diferit față de cei care cunoșteau enciclica. Liberalii catolici care cunoșteau enciclica au realizat mai multe legături între problemele de mediu și sărăcia la nivel mondial. Totodată, catolicii conservatori care cunoșteau enciclica au mai degrabă tendința de a respinge credibilitatea Papei Francisc în ceea ce privește problemele de mediu. Studiul confirmă că pentru conservatori „discursul papei are o autoritate limitată”, iar polarizarea politică se datorează, într-o mare măsură, și „dietetă media” (Nan Li, 2016). În acest sens, Nan Li, cea care coordonează studiul privind diferența măsurabilă statistic dintre efectele enciclicei asupra persoanelor de orientare liberală, respectiv conservatoare, evidențiază faptul că studiul are anumite limite, printre care și faptul că, deși „semnificative din punct de vedere statistic, diferențele dintre respondenți sunt adesea destul de mici” (Nan Li, 2016). Chiar dacă studiul formulează „ipoteza că enciclica suscită reacții diferite din partea liberalilor și conservatorilor, fie încurajând, fie minimalizând exprimarea identității culturale, este posibil ca enciclica să nu fi cauzat schimbările de atitudine pe care le-am identificat”. Astfel, se pare că cei care au fost mai interesați de problemele de mediu sau au avut o atitudine extremă cu privire la schimbările climatice au avut mai multe șanse „să afle despre enciclica printr-o dietă media politizată” (Nan Li, 2016).

Cu toate că unele studii nu susțin în chip absolut „efectul Francisc”, pe care îl atribuie unor cauze diverse precum afilierea politică sau dieta media, totuși, activitatea Sfântului Părinte referitoare la schimbările climatice și la modul în care acestea afectează viața și condițiile de trai a avut o influență atât asupra oamenilor de diferite confesiuni și religii, cât și asupra decidenților politici. Notăm aici faptul că președintele Obama a postat pe contul său oficial de *Twitter* (acum *X*) despre enciclica Papei Francisc, iar vice-președintele de la aceea vreme, actualul președinte al Statelor Unite, J. Biden, ar fi citit-o în întregime (Lyon, 2018, p. 134). În egală

măsură, secretarul general al ONU, Ban Ki-moon, dar și Președintele Organizației ONU pentru Dezvoltare și cel al Organizației pentru Mediu și-au exprimat suportul privind activismul Suveranului Pontif (UN environment programme, „UN Leaders React...”, 2015). Aceste reacții ale decidenților politici evidențiază, suplimentar, influența de care se bucură Papa Francisc și pe care acesta o utilizează spre binele „căminului nostru comun”.

RECEPTAREA ENCICLICEI ÎN POLONIA. PROBLEMA DIAVOLULUI VERDE

Este bine-cunoscut că Polonia se caracterizează ca fiind cea mai profund catolică națiune din Europa de Est, devenind, de asemenea, cea mai religioasă țară care a ieșit din influența blocului comunist și a supremației sovietice. Această distincție o împarte într-o anumită măsură cu România, o țară din aceeași regiune geografică, care în ciuda asemănarilor de ordin social, se distinge în mod semnificativ în ceea ce privește tradiția religioasă. În timp ce Polonia se identifică, în mod profund, cu o tradiție de sorginte latină, România rămâne tributară unei moșteniri culturale și religioase de rit bizantin.

În egală măsură, *problema* Poloniei și interesele sale au fost puternic promovate de către primul Papă polonez, Ioan Paul al II-lea, care, folosindu-se de puterea diplomatică a Sfântului Scaun, dar și de tacticile *soft-power*, a reușit, în perioada 1980–2004 (aderarea Poloniei la Uniunea Europeană), „să țină un *megafon* în mâna sa de lider prin care să amplifice problemele, dar și evenimentele bisericii sale natale” (Timothy A. Byrnes, 2019, p. 51).

Polonia devenind un pilon extrem de important în economia internațională a Bisericii Catolice, vocea sa se face (și de cele mai multe ori este) auzită.

În ceea ce privește, însă, problema schimbărilor climatice și a enciclicei *Laudato Si* a Papei Francisc, Biserica Catolică din Polonia se diferențiază prin modul în care se raportează la aceasta; percepția sa asupra acestui întreg discurs asupra securității mediului a fost pusă în următoarele cuvinte: „diavolul îmbrăcat în verde” (Michał Olszewski, 2015). Pentru Biserica Catolică din Polonia, dezbateră privind problema schimbărilor climatice este aproape inexistentă, publicarea în 2015 a enciclicei *Laudato Si* provocând mai degrabă incertitudine în sânul Bisericii Poloneze, decât să invite la implicare activă. Premisele unui astfel de refuz sunt multiple, însă majoritatea își au rădăcinile în orientările politice ale celor care au un discurs ecologist. În acest sens, pentru majoritatea clerului polonez, adoptarea unui discurs verde de către papalitate și prin *extenso*, de către întreaga Biserică Catolică, presupune o supunere a Bisericii față de reprezentanții stângii, care sunt asimilați de către populația polonă cu așa numiții „eco-teroriști” susținători ai avortului și eutanasiei. Pe de altă parte, se menține în societatea poloneză și cu precădere în rândul clerului polonez o perspectivă care ridiculizează încălzirea globală. Pe lângă invocarea unor citate din teologia rusă: „Antihristul va fi îmbrăcat în verde” (Vladimir Soloviev), dar și a unor interpretări forțate ale versetelor scripturistice

(Cf. *Gen* 1,28 – pământul trebuie stăpânit de om), se practică și o atitudine ostilă față de cei care susțin mesajul ecologist. Astfel, în valea Rospudei (o zonă de faună sălbatică unde se dorea construirea unei autostrăzi), un preot a vrut să tragă clopotele bisericii împotriva ecologiștilor care protestau (Michał Olszewski, 2015). De asemenea, documentul Papei Francisc sublinia și daunele aduse de mediu prin arderea cărbunelui, iar pentru Polonia cărbunele reprezintă o problemă de securitate națională, fiindcă fără exploatarea cărbunelui, Polonia ar fi nevoită să importe mult gaz din Rusia, țară pe care o privește cu suspiciune. De aceea, enciclica *Laudato Si* este privită de către clerul polonez ca un document *anti-cărbune* și, astfel, și *anti-polonez* (Pawel Sobczak, 2015).

Cu toate acestea, este de precizat și faptul că în sudul Poloniei a fost ridicată prima biserică care utilizează numai energie pasivă și alte sute de biserici care instalează pompe de căldură sau panouri fotovoltaice tocmai pentru a micșora consumul de gaz și electricitate. Acest lucru demonstrează că personalul clerical polonez nu este împotriva dezvoltării tehnologice, dar este clar împotriva discursului ecologiștilor:

„Nu există o statistică oficială a unor activități similare, dar numărul lor se ridică cu siguranță în sute. Aceste exemple arată că energiile regenerabile și eficiența energetică pot avea un impact pozitiv asupra bugetelor bisericilor și, în același timp, oferă beneficii evidente pentru mediu. Pentru a rezuma: preoții folosesc tehnologia pentru a face clădirile mai eficiente și durabile. Dar aceasta nu le schimbă atitudinea față de ecologie în general”. (Michał Olszewski, 2015)

CONCLUZII

Am putut observa că implicarea Papei Francisc în problema schimbărilor climatice, alarmante în ultima vreme, și a implicațiilor acestora asupra vieții oamenilor, a fost una absolut coerentă și concretă, care a culminat cu enciclica *Laudato Si* și cu aprobarea Organizației Națiunilor Unite asupra obiectivelor pe care dezvoltarea durabilă trebuie să și le asume în viitorul extrem de apropiat.

Acest activism al Sfântului Părinte nu numai că a influențat decidenții politici și mediul internațional, dar a convins sau mai degrabă a trezit conștiința oamenilor simpli, arătându-le importanța protejării „căminului nostru comun”. Însă activitatea Suveranului Pontif cu privire la această problemă nu s-a încheiat odată cu enciclica sau cu documentul adoptat de ONU, ci ea continuă încă prin predici, discursuri și vizite apostolice.

Cred că este semnificativ pentru această problemă și discursul ținut de Papa Francisc la Casa Albă, cu ocazia vizitei sale în Statele Unite ale Americii în 2015, când a spus: „Schimbările climatice sunt o problemă care nu mai poate fi lăsată în seama unei generații viitoare. Când vine vorba de îngrijirea «căminului nostru comun», trăim într-un moment critic al istoriei” (Francisc, 2015).

Autoritatea Papei Francisc și modul său de a chema oamenii la a fi administratori înțelepți ai pământului este una decisivă și de necontestat în plan internațional, ceea ce „a umplut un gol în autoritatea globală, solicitând atât factorilor de decizie politică, cât și rezidenților globali să acorde prioritate umanității într-o lume din ce în ce mai dominată de tehnologie și materialism” (Lyon, 2018, p. 137).

BIBLIOGRAFIE

1. Benedict al XVI-lea (2007, ianuarie 8). Adresă către Corpul Diplomatic acreditat pe lângă Sfântul Scaun, accesat în data de 28 august 2023 de la: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2007/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20070108_diplomatic-corps.html.
2. *Codul de drep canonic*. (2012). Iași: Sapientia.
3. Crespo, Ricardo A. (2019). The doctrine of mercy: moral authority, soft power, and the foreign policy of Pope Francis. În *International Politics*, DOI: <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00187-7>
4. Francisc (2015). *Laudato Si*.
5. Francisc (2015, septembrie 25). Discurs în cadrul adunării ONU, accesat în data de 15 iunie 2023 de la: https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150925_onu-visita.html.
6. Frecheville, N. (2015, septembrie 17). The Sustainable Development Goals and *Laudato Si*. Serpents and Doves, accesat în data de 14 iunie 2023 de la: <https://cafodpolicy.wordpress.com/2015/09/17/the-sustainable-development-goals-and-laudato-si/>.
7. Ioan Paul al II-lea, Papa (1979, martie, 4). *Redemptor Hominis*, accesat în data de 28 august 2023 de la: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html.
8. IPCC (2023). Summary for Policymakers. în: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, accesat în data de 24 august 2023 de la: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.
9. Ivereigh, A. (2014). *The Great Reformer: Francisc and the Making of a Radical Pope*. New York: Henry Holt and Company.
10. Lyon, A.J. (2018). Pope Francis as a Global Policy Entrepreneur: Moral Authority and Climate Change. În A.J. Lyon (editor), *Pope Francisc as a Global Actor* (pp. 119–141). Palgrave MacMillan.
11. Maibach, E. (2015). The Francis Effect: How Pope Francis Changed the Conversation About Global Warming. George Mason University and Yale University. Fairfax, VA: George Mason University Center for Climate Change Communication.
12. Massaro, T. (2018). The first Jesuit Pope: The Contribution of his Jesuit charism to His Political Views. În A.J. Lyon (editor), *Pope Francisc as a Global Actor* (pp. 41–57). Palgrave MacMillan.
13. Nan Li, J.H. (2016). Cross-Pressuring Conservative Catholics? Effects of Pope Francis' Encyclical on the U.S. Public Opinion on Climate Change. În *Climatic Change*, Springer, vol. 139(3), (pp. 367–380), DOI 10.1007/s10584-016-1821-z.
14. Olszewski, Michał (2015, decembrie 10). In Poland, is the devil green?. În *Heinrich-Böll-Stiftung* accesat în data de 28 august 2023 prin: <https://pl.boell.org/en/2015/12/10/poland-devil-green>.
15. Paul VI, Pope (1971, mai 14). Apostolic letter Octogesima Adveniens, accesat în data de 28 august 2023 de la: https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html.
16. Pew Research Centre (martie 2015). *In U.S., Pope's Popularity Continues to Grow*, accesat în data de 15 iunie 2023 de la: <https://www.pewresearch.org/religion/2015/03/05/in-u-s-popes-popularity-continues-to-grow/>

17. Philipson, A. (2015, iunie 14). Pope Appeals to Non-Catholics to Heed His Climate Change Warning., *The Telegraph*, accesat în data de 14 iunie 2023 de la: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/the-pope/11674199/Pope-appeals-to-non-Catholics-to-heed-his-climate-change-warning.html>.
18. Sobczak, Pawel (2015, iunie 18). Pope's climate change stand gets uneasy reception in Catholic heartland of Poland. În *Reuters*, accesat la date de 28 august 2023 prin: <https://www.reuters.com/article/uk-pope-environment-poland-idUKKBN00Y1O020150618>.
19. *The Constitutions of the Society of Jesus and their Complementary Norms*. (1996). St. Louis: Institute of Jesuit Sources.
20. Timothy, Byrnes, Timothy A. (2019). Sovereignty, Supranationalism, and Soft Power: The Holy See in International Relations. În Mariano P. Barbato (editor), *Modern Papal Diplomacy and Social Teaching in World Affairs* (pp. 42–68), Routledge, Londra.
21. Transcript: Francisc. (2015). Discurs ținut la Casa Albă, accesat în data de 15 iunie 2023 de la: https://www.washingtonpost.com/local/social-issues/text-of-pope-franciss-speech-at-the-white-house/2015/09/23/27c70d74-61fb-11e5-9757-e49273f05f65_story.html?utm_term=.809623f3debc.
22. UN environment programme, „UN Leaders React to Pope Francis' Release of Encyclical on Climate and Environment (2015, iunie 18), accesat în data de 28 iunie 2023 de la: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/un-leaders-react-pope-francis-release-encyclical-climate-and>.
23. Vidal, J. (2014, decembrie 27). Pope Francis's Edict on Climate Change Will Anger Deniers and US Churches. *The Guardian*, accesat în data de 13 iunie 2023 de la: <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/27/pope-francis-edict-climate-change-us-rightwing>.

